

Fig. 1. Engestofte. Ydre, set fra nordvest.

V. H. 1941

ENGESTOFTE KIRKE

MUSSE HERRED

Kirken er siden 1570 *anneks* til Vaabensted, men skal før den tid have været betjent fra Maribo kloster som et kapel under dette¹. Om kirkenes ejerforhold i middelalderen er intet oplyst, udover at kronen allerede før reformationen havde kaldsretten, som imidlertid 1529 blev overdraget Johan Urne til Engestofte², der indtil 1496 havde tilhørt kronen, og blandt hvis senere ejere nævnes Peder Hvidtfelt (sml. †klokke, s. 944), Barbara Wittrup (sml. altertavle, s. 939) og Jørgen Wichmann (1777 adlet med navnet Wichfeld, sml. epitafium s. 944), stifter af det 1799 oprettede stamhus Engestofte og Ulriksdal, under hvilket kirken forblev, indtil den overgik til selveje 1. juli 1922.

Sagnet om lindormen, der dræbes af en tyr, er knyttet til kirken³.

Kirken ligger i en meget smuk egn ved Maribo sø umiddelbart ved herregården Engestoftes hovedbygning og tidligere noget klemt af avlsgården, der efter en brand i 1857 flyttedes længere bort. Den lille kirkegård hegnes af træstakit, trådhegn og hæk. I nord er der en køre- og ganglåde af træ, mod øst og vest små låger. I 1828 blev kirkegårdens stenmur erstattet af et egestakitværk (syn), der dog ikke kan være det nuværende.

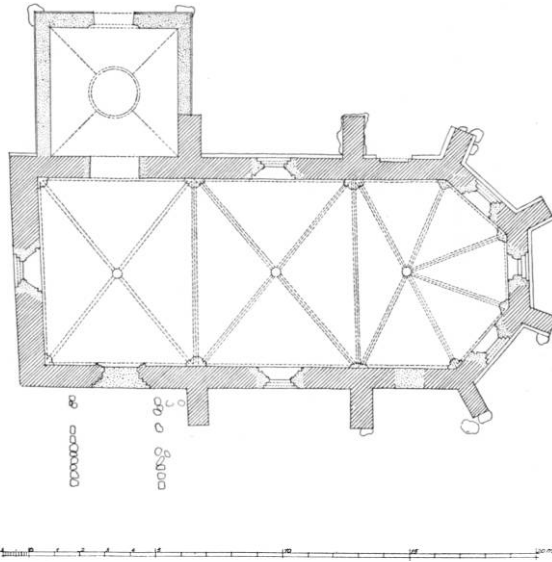

Fig. 2. Engestofte. Plan. 1:300. Målt af Olav Schiorring 1942.

Kirken består af et gotisk langhus med tresidet østgavl, en tagrytter fra 1660 over vestgavlen og et kapel fra 1786, der nu benyttes som våbenhus, på nordsiden. På sydsiden har tidligere ligget et våbenhus. Da der på kirkegården er fundet en grav, som næppe er meget yngre end 1250, er der mulighed for, at der på stedet har stået en kirkebygning før den nuværende (sml. s. 944).

Den gotiske kirke er bygget af munkesten i munkeforbandt. Soklen dannes af en skråkant over en afrunding, der tildels løber rundt om de samtidige støttepiller, men ikke findes på vestgavlen og kun på et enkelt fag på sydsiden. Støttepillerne, under hvilke kampestenssylden træder frem, er noget forskelligt udformede; på sydsiden har de bryn af to udkragninger under teglstensafdækningen, nordsidens er delt i to afsæt med teglstensafdækning, og korets nordøstre pille har i toppen en lav, nærmest spidsbuet blanding. Den spidsbuede sydportal er tilmuret, men en udhugning viste tre false, der er afrundede på den lodrette del og efter et overgangsled er retkantede i stikket. Nordportalen, der stadig er i brug, er ændret ved indsætning af en smedejernsdør fra 1786. Skævt i korets nordfag sidder en tilmuret, spidsbuet præstedør. Der har oprindelig været et højtsiddende vindue i hvert fag, det nordvestre er delvis bevaret over kapellet; dets lancetformede spidsbue er afrundet i toppen, og det har udvendig en, under vederlaget afrundet, halvtstens fals, hvorefter åbningen er smig, men uden at hjørnet af stenene er rettet af, hvilket medfører, at vinklen mellem de to false er spids. Gesimsen dannes på nordsiden af mange udkragninger, iøvrigt af en skråkant. Vestgavlen har et mangefalset, tilmuret vindue og i rejsehøjde to savskifter. Gavlfeltet, der er trukket lidt tilbage, har

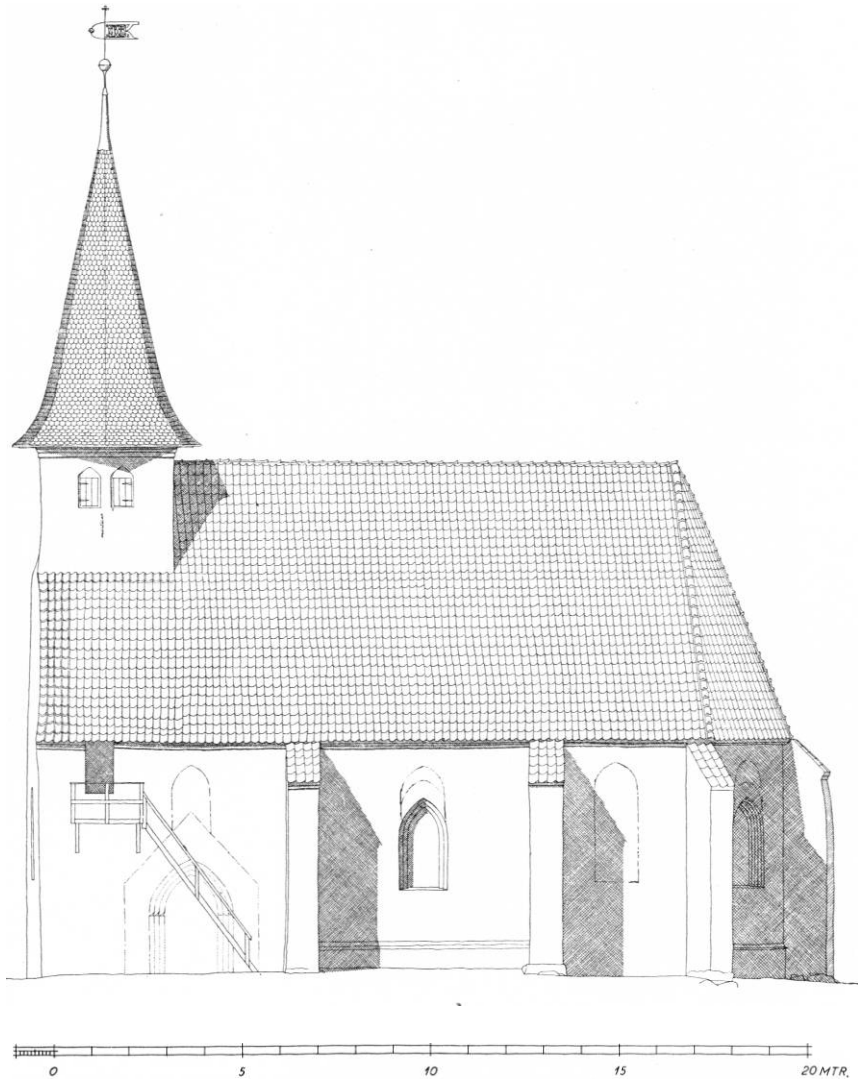

Fig. 3. Engestofte. Sydfaçade. 1:200. Målt af Tove Bojesen 1942.

ingen kamme; toppen er skåret væk ved tagrytterens opsætning; dels derved, dels ved indhugning af en senere glug er en stor, hammerkorsformet blænding blevet forstyrret til ukendelighed (fig. 1).

Det indre er dækket af samtidige krydshvælv med pærestavprofilerede buer, der hviler på konsoller, men alt er dækket af stuk fra 1856, og de oprindelige former kan ikke ses. Kun bag prædikestolen sidder en ældre konsol (fig. 4), men den er formet af rød, bornholmsk cement og næppe ældre end begyndelsen af 1800'rne. Måske gik bueprofilerne oprindeligt helt til gulvet.

Ændringer og tilføjelser. Kirkens højtsiddende, gotiske vinduer er blevet af-

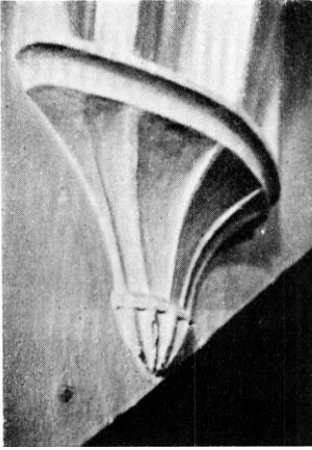

Fig. 4. Engestofte. Ribbekonsol (s. 937).

løst af et sæt laveresiddende, der 1806 blev betegnet som altfor små (syn), og de blev ved den store restaurering i 1856 under arkitekt Zeltners ledelse erstattet af de nuværende spidsbuevinduer med kulørte ruder. Det runde vindue i østfaget er dog indsat i de seneste år.

†*Våbenhus* foran sydportalen kendes nu kun fra et aftryk på kirkemuren og rester af kampestensfundamentet. Det har været et meget lille hus, hvis rygning lå lavere end kirkens gesims. 1806 var der intet loft over våbenhuset, der antagelig har været en simpel bindingsværksbygning.

Tagrytteren antages at være bygget 1660 af landsdommer Høeg¹, men det er mere sandsynligt, at fløjstangens årstal 1732 angiver opførelsesåret. Tårnet er muret i terningform på en svær tømmerkonstruktion af fyr. Til de tre sider er firkantede tvilling-glamlemme under spidsfladbuet spejl. Gesimsen dannes af en afrunding mellem to retkanter. Spiret er ottekantet, spåndækket og har fløjstang med kugle og vejrføj, hvori foruden årstallet 1732 læses et indviklet spejlmonogram, der synes at skulle læses BCV (Bodil Cathrine Wichmann, enke efter Bertel Wichmann, som døde 1732).

Nordkapellet er opført 1786 af Jørgen Wichfeld som gravkapel. Det er bygget af små mursten på en sokkel af et enkelt rundled og med hulkehlgesims mellem to retkanter. I gavlfeltet er et ovalt vindue mellem trekantblændinger. Norddøren er indsat, da kapellet blev omdannet til våbenhus, antagelig 1856, samtidig med at der i det pudsede loft blev indsat en stor, indvendig lanterne, der får lys fra glastagstensflader.

Tagværket over kirken er gotisk og af eg, men noget omsat. Over østgavlen er der valmtag.

Kirken har ved alteret gulv af røde og gule formsten, i skibet af grå og gule fliser og gule mursten i stolestaderne, hvor der tidligere skal have ligget munkesten. Gulvet i kapellet er af ølandssten. I det ydre står kirken hvidkalket over en tjæret sokkel og dækket med vingeteg. 1910 var der munketeg over den østlige del (syn).

KALKMALERIER

På skibets vestvæg er o. 1650 malet 16 †ahnevåben for Engestoftes daværende ejer, Tønne Juul og hans hustru, Anne Kathrine Friis, der havde fået gården i arv efter sin far, kansler Christian Friis til Kragerup⁴. Hvornår våbenserien er kalket over, og om den er bevaret under den moderne puds, vides ikke.

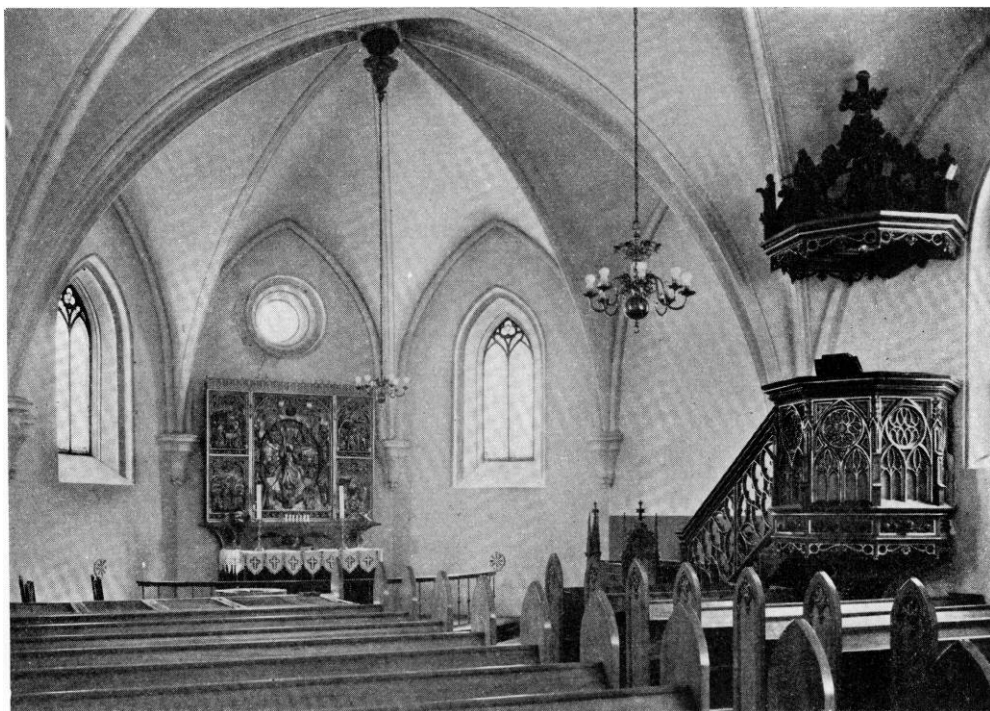

Fig. 5. Engestofte. Indre, set mod øst.

G. K. K. 1950

INVENTAR

Alterbord af træ, rimeligvis fra restaureringen 1856.

†*Alterklæder*. 1848 nævnes et alterklæde, rimeligvis fra 1821 (syn), med gamle guldbroderier, som skulle være overført fra et ældre alterklæde, der efter traditionen var syet af et af Leonora Christine Ulfeldts skørter, som var købt i Maribo⁵. Antagelig er dette identisk med et prægtigt alterklæde, skænket af etatsråd Christian Lerche, som omtales af Rhode¹.

Altartavlen er en sengotisk skabstavle med dobbelte sidefløje, sikkert et lybsk arbejde fra o. 1510. Tavlen hørte oprindeligt hjemme i Maribo domkirke (sml. s. 58), men købtes 1648 af fru Barbara Wittrup til Engestofte⁶ (sml. s. 935). Midtskabet og de indre fløjes fire billedfelter indrammes af slanke pilastre, der bærer runde bueslag, som udfyldes af spinkelt, snoet rankeslyng med tidselagtige blade og store kogler. I slyngværket over midtskabet er fæstnet to usymmetriske våbenskjolde. Smalfelterne under billederne har tilsvarende planteslyng. I midtfeltet (fig. 6) står jomfru Maria på måneseglen, fremstillet som rosenkransmadonna med krone, hvori hendes navn er skrevet med majuskler, på hovedet og scepter i højre hånd, mens det nøgne Jesusbarn på hendes

venstre arm leger med æblet. Ved hendes bælte hænger en rosenkrans. Figuren omgives af en mandorla af roser og skyer, langs hvilken der er anbragt fem svævende engle, som foruden lidelsesredskaberne bærer skjolde med Kristi vunder på hænder, fødder og i siden. Foroven ses i en skybræmme Gud Fader, som løfter højre hånd til velsignelse, mens han i den venstre holder verdenskuglen. Nederst står to livligt bevægede engle og svinger røgelsekar. Langs skabets lodrette karmsider er under løvværksbaldakiner anbragt fire figurer, stående på små konsoller, forneden to helgeninder, den ene, med krone på hovedet og bog og kerte i hænderne, er antagelig den hellige Genovefa, og den anden, som bærer et sværd og et fad med et par øjne, må være Lucia af Syrakus, omend nonnedragten tyder på en sammenblanding med den hellige Ottilia. De mandlige helgener foroven holder begge en bog i hånden, den ene desuden et kors, som muligvis ikke er oprindeligt, den anden har tonsur. Sideskabenes fire billedfelter indeholder udskårne figurfremstillinger, foroven to scener fra Jesu barndomshistorie; mod syd de hellige Trekongers tilbedelse i stalden, på hvis tag to engle ligger, mod nord en figurrig fremstilling af omskærelsen. Forneden ses to ordensstifterinder, mod syd S. Birgitta omgivet af munke og nonner og mod nord S. Clara (hvis krumstav er fornyet) blandt sine nonner (fig. 7). Figurerne, der er skåret i højt relief, flere er næsten helt frie, er håndværksmæssigt vel udførte, men uden tilløb til karakterisering. De mange kvindefigurer har alle en let svajet krop og samme forlignede ansigtsudtryk, draperierne er lidt magre og stive. Baggrunden består i alle felter af stiliserede blade modellerede i kridtgrunden. Stafferingen, der er holdt i få farver, men med rig anvendelse af guld, stammer vistnok fra 1856 og er delvis udført på grundlag af ældre farver; våbenskjoldene i midtfeltet, der nu er blanke, kan oprindeligt have indeholdt stifternes malede våben.

Når inderfløjene lukkes til, ses på disses bagside og på yderfløjenes forside rester af otte malerier af lidelseshistorien⁷. Billederne er malet i to rækker, adskilt af gyldne borter med sorte planteornamenter. Det første billede øverst til venstre er omtrent helt afskallet, antagelig har det forestillet Kristus i Gethsemane. Det næste viser Judas, som omfavner Jesus, netop som Peter har hugget øret af Malkus. Derefter ses Kristus for Pilatus, der er fremstillet som en hvidhåret olding, og yderst til højre er et stærkt medtaget billede af hudfletteisens. I nederste række er det første billede, som rimeligvis har forestillet tornekroningen, næsten helt forsvundet. På det næste billede vises Kristus med tornekrone og purpurkappe frem af Pilatus, derefter ses korsbæringen og til sidst et medtaget billede af Kristus på korset. Billederne er malet på guldgrund, ganske groft, med stærke farver i klædedragterne, brunlig hudfarve og sort optrukne konturer. Endelig har der på yderfløjenes bagside været malerier på kridtgrund, som imidlertid er helt forsvundne. Tavlen er beslægtet med en

Fig. 6. Engestofte. Altartavlens midtfelt (s. 939).

Efter Beckett

N. Termansen 1917

Fig. 7. Engestofte. Figurgruppe i altertavlens nordfløj (s. 940).

altertavle fra Somero Kirke i Finland (nu i Nationalmuseet i Helsingfors), som henføres til Henning von der Heides værksted⁸, hvorfra Engsstoftetavlen figurer dog næppe stammer.

Tavlen står nu på en svungen predella og krones af en liljefrise, begge fra 1856. (Fr. Beckett: *Altertavler i Danmark fra den senere Middelalder*, s. 81 ff.).

Altersølv. *Kalk* fra 1878 med mestermærke for V. Christesen, København (Bøje s. 154). På foden er graveret: »J. W. 1878 V. R.« (Jørgen Wichfeldt og Varinka Rosenkrantz). *Disk* fra o. 1650—75, nikantet, delvis forgyldt. Randen er af rammestreger inddelt i ni felter, hvori er graveret store barokblomster; i bunden er graveret en stor roset samt de sammenskrevne, ukendte initialer CWBH. Mestermærket tilhører muligvis Hermand Jensen, Aalborg (Bøje s. 178). †*Kalk* med Chr. Lerche og Sophie Ulrica von Reichaus navne, nævnt i *Danske Atlas*⁹.

Alterstager fra sidste halvdel af 1500'rne. Rund- og hulstavprofileret fod, slankt, trindt skaft med tre kraftige profilringe, lyseskål omtrent som foden, men mindre. Lysetorn af jern; 42 cm høje.

†*Messehagel*, skal være skænket af etatsråd Christian Lerche¹.

Døbefont, fra 1200'rne, af kalksten, et gotlandsk eksportarbejde af den såkaldte keglestubtype, svarende til Herredskirke (s. 580), blot er kummens underside let rundet. Tvm. 68 cm. Fonten, der synes ældre end den nuværende kirkebygning, kan måske have tilhørt en ældre, romansk kirke på stedet (sml. s. 936). I korets nordside. (Mackeprang: Døbefonte, s. 412).

Dåbsfad, sydtysk, fra o. 1575. I bunden det habsburgske kejservåben omgivet af et skriftbånd med minuskier. På randen indstemplede liljer og fugle samt mærket »RS«. Tvm. 43,5 cm.

Prædikestol i nygotisk stil fra 1856, udført af billedskærer Wille, København, og snedker Krøyer, Maribo¹⁰. Egetræsådret med forgyldning.

Stolestader, prædestol og *orgelaflukke* i nygotik stammer fra restaureringen 1856—57. Alt egetræsmalet.

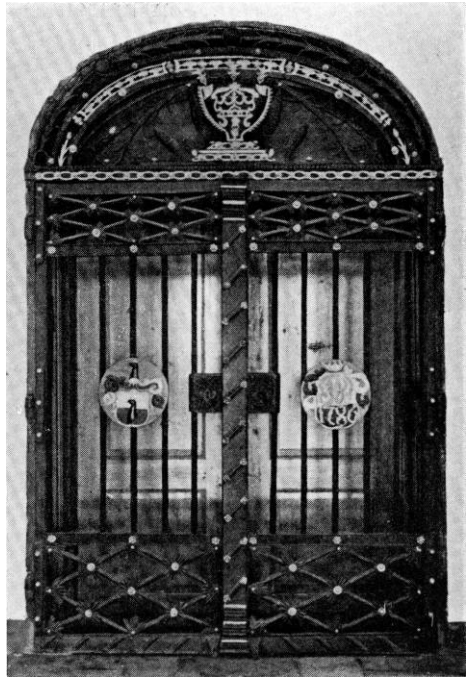
†*Herskabsstol* med Chr. Lerche og Sophie Ulrica von Reichaus navne, nævnt i Danske Atlas⁹. En del *snitværker i bruskarok, som opbevares i Kalundborg museum og skal stamme fra Engestofte, er muligvis rester af †prædikestol og †stoleværk.

Smedejernsdør (fig. 8) fra 1786. De to dørfløje består af enkle, lodrette og diagonalstillegte jernstænger med rosetter over skæringspunkterne. Det halvrunde gavlfelt derover har i midten en vase og er ellers udfyldt med planteornamenter. Midt på hver dørfløj sidder en rund skive, den ene med Wichfelds våben, den anden med Jørgen Wichfelds initialer og årstallet i et kronet skjold. Gitteret er sortmalet med forgyldning, skjoldfelterne malet med rødt, blå, sort, guld og sølv. Mellem våbenhus og skib.

**Pengeblok* fra 1700'rne af jernbunden eg, 72,5 cm høj, brunmalet. I stiftsmuseet.

†*Lysekron*e af glas, anskaffet 1829 og ophængt midt i kirken (syn).

Mindetavle fra 1864 over Peder Larsen, født i Forneby 6. dec. 1835, falden ved Dybbøl 17. marts 1864, og Hans Pedersen, født i Olstrup 4. febr. 1841, falden på Als 29. maj 1864. Sort tavle med hvid fraktur i nygotisk ramme. I våbenhuset.

E. Skov 1950

Fig. 8. Engestofte. Smedejernsgitter 1786 (s. 943).

Klokker. 1) 1780. Om halsen versalindskrift mellem to borter af bladværk og rocailler: »Soli Deo gloria me f(ecit) M. C. Troschell hof klokken gieser ni (!) Copenhagen« (»Gud alene æren, M. C. T., hofklokkestøber i Kbh., støbte mig«). På siden Wichfelds våben og indskriften: »Bekostet af etatzraad Wichfeldt til Engestofte a(nn)o 1780«. På slagringen akantusbort. Tvm. 65 cm.

2) 1869. Omstøbt af Gamst og Lunds efterfølgere i København.

†*Klokker.* 1—3) 1528 havde kirken tre klokker, hvoraf den største, som vejede fire et halvt skippund, tre lispund (744 kg), og den mindste på fem lispund (40 kg), afleveredes ved klokkeskatten samme år.

4) 1575, støbt i Lybæk. Klokken havde en plattysk indskrift: »Zu Lübeck bin ich gestobet, zu Engestofte bin ich gekopet, en klok mo man mi kalle, dem ehrbaren juncker Peder Hvitfeld høre ich til mit alle«¹¹ (»jeg er støbt i Lybæk og købt til Engestofte, en klokke må man kalde mig, jeg tilhører den ærerige junker P. H.«). Omstøbt 1869 (sml. klokke nr. 2).

GRAVMINDER

Epitafium i empire fra 1818 over stifteren af stamhuset Engestofte, etatsråd Jørgen von Wichfeld, født 1. nov. 1729, død 19. dec. 1797. Epitafiet opsat af hans brodersøn, Henning von Wichfeld. Grå marmorstele på rektangulært postament; under den spærstikformede øvre afslutning findes over en tandsnitfrise en rundbuet niche med en brændende olielampe af hvidt marmor. Indskrift med fordybede versaler og skriveskrift. Samlet højde 227 cm. Indmuret i skibets norddør.

Mindetavle over Monica Wichfeld, død i tysk fængsel 27. febr. 1945. Sandstenstavle med bronzebogstaver. I våbenhuset.

Gravsten i barok fra o. 1650. Rød kalksten, 92 x 157 cm, med et groft relief af Kristus på korset flankeret af to rundbuearkader med syndefaldet og opstandelsen, i de øvre hjørner to englehoveder. Bunden er groft ophugget, og af Kristusfiguren kun et råt omrids givet, rimeligvis er det den øverste halvdel af en aldrig fuldført gravsten. Indmuret i våbenhusets østvæg.

†*Grav* fra o. 1250, afdækket 1889. Graven, der var sat af teglsten over en bund af kalk, var meget smal ved fodenden og havde firkantet hovedleje, som var overdækket med en fladtliggende teglsten, mens resten af graven var dækket med tagstillede sten. I graven lå et skelet af en ca. 180 cm høj mand(?), der har været svøbt i linned og dækket med kalk, der havde bevaret aftryk af stoffet. På brystet lå en *bronceknep med en stjerne i relief (Nationalmuseet). På kirkegården, vest for kirken (sml. s. 936).

Kirkegårdsmonumenter. 1) 1844. Jørgine Varinka Wichfeld, født 22. okt., død 6. nov. 1844. Hvid marmortavle med fordybede versaler.

2) 1846. Kammerherre, oberstløjtnant Henning Wichfeld, første besidder af stamhuset Engestofte, født 28. marts 1767, død 21. juli 1846. Stor empirestele af sandsten med indfældet marmorplade med fordybede versaler.

Begge monumenter står på familien Wichfelds gravsted på kirkegården.

KILDER OG HENVISNINGER

Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde m. v. 1803—13, 1816—24, div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA); Provsteprotokol for Musse Herred 1820—29, Syn over Lollands østre Provsti 1829—44, Syn over Musse Herred 1849—61, 1862—1920 (provste-arkivet, LA); Syn over Musse Herred 1861-80 (bispearkivet, Nykøbing). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1889 (romansk grav), Gertrud Købke Knudsen og E. Skov 1950, Aa. Roussell 1951.

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. S. 21 (NM). — J. J. A. Worsaae: Notesbog I. 1848. S. 35 (NM). — Henry Petersen: Notesbog II. 1891. S. 3 (NM). — V. Koch: Notesbog I. 1890. S. 77 (NM).

¹ Rhode I, 512. ² Frederik den Førstes danske Registranter, s. 213. ³ Svend Grundtvig: Danske Folkesagn, udg. v. H. Ellekilde, 53, 1. bd. 401, nr. M. 12. ⁴ Abildgaard I, 21. ⁵ Worsaae I, 35. ⁶ F. R. Friis: Historisk topographiske Efterretninger om Musse Herred i Laaland II, 64. ⁷ Beskrivelsen foretaget på grundlag af Beckett, idet fløjene i begge sider nu er sømmet fast. ⁸ Riitta Pylkkänen: Der Altarschrein von Somero, i Finska Fornminnesföreningens Tidskrift XLIX:2, Helsingfors 1951. ⁹ Danske Atlas VI, 481. ¹⁰ Danske Kirker, Slotte, Herregaarde og Mindesmærker. 1867. 4. hefte, sp. 64 f. ¹¹ Indskriften optegnet 1877 af prof. C. Engelhardt efter mundtlig meddelelse; året er gengivet i Danske Atlas anf. st.

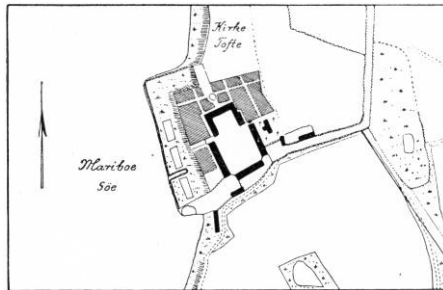

Fig. 9. Engestofte 1782 (nordvest opad).